

CEBERTİ, İsmâil b. İbrâhîm

(اسماعيل بن ابراهيم الجبرتي)

İsmâil b. İbrâhîm

b. Abdissamed el-Cebertî

(ö. 806/1403)

**Cebertiyye tarikatının kurucusu
Yemenli mutasavvıf.**

722'de (1322) Yemen'in Zebîd şehrinde doğdu. Gençliğinde ilim tahsilıyla meşgul oldu, bir süre hocalık yaptı, daha sonra kendisini zühd ve ibadete verdi. Kısa sürede bölgenin en tanınan ve itibar gören bir şeyhi oldu. Çevresine birçok mürid toplandı. Bunlar arasında devrin hükümdarı Sultan Eşref de dahil olmak üzere birçok devlet adamı ve âlimler de bulunmaktaydı. Ordusu Zeydîler'in imamı Sabahaddin Herevî tarafından kuşatılan Sultan Eşref'e bu kuşatmanın başarısızlıkla sonuçlanacağını müjdelemesi Cebertî'nin itibarını daha da arttırdı. Şevkânî'nin ifadesine göre dindarlar ibadet ve zikir maksadıyla, ihtiyaç sahipleri itibarından faydalanmak için, işi gücü olmayanlar da semâ için çevresinde toplanmışlardı (*el-Bedrû't-tâli*, I, 139).

Vird* olarak Yâsîn sûresini okur ve bu süreyi her gün belli sayıda okumanın maddî ve mânevî bütün ihtiyaçları gideceğini söylerdi. Bundan dolayı mensuplarına "ehl-i Yâsîn" de denilmiştir. Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin görüşlerine son derece bağlı olduğundan onun *Fuşûşü'l-hikem*'inin bir nüshasına mutlaka sahip olunmasını tavsiye ederdi. Gerek bu düşünceleri gerekse Yâsîn sûresinin faziletine dair yazdığı bir risâlede mevzû hadislere yer vermesi sebebiyle çeşitli tenkitlere mâruz kaldı. Ulemâdan Ahmed en-Nâsirî Cebertî'ye ve müridlerine şiddetle karşı çıkmış, ancak Sultan Eşref şeyhe sahip çıkınca giriştiği mücadeleden bir sonuç alamamıştır. Yemenli şair Züvâli, Sâlih el-Mısrî adlı bir âlimin bir manzumesinde şeyhi eleştirdiği için Hindistan'a sürgün edildiğini söyler (bk. Sehâvî, II, 284).

Müridlerine kerametten çok istikamete değer vermelerini tavsiye eden Cebertî semâin velîlerin yolu olduğunu söyler ve "semâ insanın mihenk taşıdır" derdi. Semâa düşkün olduğu halde mânâsını kavrayamayanların ve semâ esnasında okunan şiirlerden uygun anlamlar çıkarılamayanların semâ yapmalarının haram olduğunu ifade ederdi. Ona göre "semâ kaygan bir zemindir; bu zeminde ancak er olanlar yürüyebilir".

Zebîd'de vefat eden Cebertî Bâbüssi-hâm Mezarlığı'nda toprağa verildi ve burada kendisi için muhteşem bir türbe yapıldı. Zebîd'in mânevî sahibi ve koruyucusu sayılan Cebertî'ye, Cebertiyye adlı bir tarikat nisbet edilmektedir.

Cebertî'nin şeyhi Ebû Bekir b. Ömer el-Ehdel'e Ehdeliyye tarikatı nisbet edildiğinden Cebertiyye de bu tarikatın bir şubesi sayılmıştır. Kaynaklarda Ehdeliyye bazan Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye isnat edilen Ekberîyye'nin, bazan da İbnü'l-Arabî'nin Abdülkâdir-i Geylânî ile münasebeti dolayısıyla Kâdiriyye'nin şubelerinden biri olarak gösterilir. Cebertî'nin, yanında *Fuşûşü'l-hikem* bulunmayan müridlere iltifat etmediği göz önüne alınırsa Cebertiyye'yi Ekberîyye'nin bir şubesi olarak kabul etmek daha doğru olur. Cebertiyye tarikatı şeyhin ölümünden sonra oğlu Radıyyüddin tarafından devam ettirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed b. Ahmed ez-Zebîdî, *Tabakâtü'l-havâş*, Beyrut 1406/1986, s. 101-108; Sehâvî, *ed-Dev'ü'l-lâmi*, II, 282-284; Şevkânî, *el-Bedrû't-tâli*, I, 139-140; Harîrîzâde, *Tibyân*, I, 212^a-213^b; Zebîdî, *İkd*, s. 45; Nebhânî, *Kerâmâtü'l-evliyâ*, I, 358.

İRFAN GÜNDÜZ

CEBERTİYYE

(الجبرتيية)

İsmâil b. İbrâhîm el-Cebertî'ye

(ö. 806/1403)

nisbet edilen bir tarikat

(bk. **CEBERTİ, İsmâil b. İbrâhîm**).**CEBERÛT**

(الجبروت)

Mülk ile melekût âlemleri arasında veya melekût âleminin üstünde zaruretî hüküm sürdüğü âlem; Allah'ın zâtı, azamet ve celâl sıfatı.

Arap dilcileri ceberût kelimesinin "kahr, zorlama, hâkimiyet" anlamındaki *cebr* kökünden geldiğini, bu mânâyı daha kuvvetle ifade etmesi için sonuna bir "t" harfinin eklendiğini ileri sürerler (*Tâcü'l-ârus*, "cbr" md.). Bunun yanı sıra ceberûtun İbrânîce'deki *gebûrah* kelimesinin Arapçalaşmış şekli olduğunu söyleyenler de vardır (*İA*, III, 40). Kur'an'da rastlanmayan ceberût kelimesi hadislerde "kibriyâ, azamet, cebbarlık, zorbalık" anlamlarında geçer.

İlk sūfîlerde genellikle ceberût tabiri-ne rastlanmaz. Daha sonra gelen Muh-

yiddin İbnü'l-Arabî, Azîz Nesevî, Abdülkerim el-Cilî ve Sühreverdi el-Maktûl gibi mutasavvıflar ceberût kelimesini tasavvufî bir kavram haline getirmişler, bazan bunu ideler âlemi şeklinde açıklamışlar, bazan da a'yân-ı sâbite* anlayışıyla birleştirmişlerdir.

Bir kısım mutasavvıflara göre ceberût, **mülk*** ile **melekût*** âlemi arasında bir orta âlemdir (Gazzâlî, IV, 250; İbnü'l-Arabî, *İştîlâhât*, "ceberût" md.). Diğer bazı kaynaklarda genellikle üç âlemin en yüksekî ceberût, ortası melekût, en alttaki mülk olarak kaydedilir. Meselâ Sühreverdi bu üçlü âlem sıralamasını verdikten sonra bunları akıl, nefis ve madde âlemi olarak da adlandırır ve feyzin yukarı âlemlerden aşağıya doğru basamak basamak indiğini belirtir (*Se Risâle*, s. 103, 166).

Azîz Nesevî, yokluk âleminin kuvve halinde bulunan varlıklarına ceberût, mâkul varlıklar âlemine melekût, maddî varlıklar âlemine de mülk adını verir. Mülk melekûtun, melekût da ceberûtun örneği ve aynası olduğundan bunlardan altta bulunan üstündeki âlemi daha ayrıntılı biçimde yansıtır. Bundan dolayı ceberûta "cuma gecesi", melekûta "cuma günü" denilmiştir. Her şey ceberûtta takdir edilir, melekût ve mülkte bunların ayrıntıları verilir. Ceberût mâhiyetler, melekût mâkuller, mülk maddeler âlemdir. Erzurumlu İbrâhîm Hakkı ise üç âlemin en üst tarafına arşı, ortaya ceberûtu, en alta kürsüyü koyar; bu âlemleri gösteren bir de şema verir (*Ma'rifet-nâme*, s. 5, 22). Bunlardan bir üstteki alttakini her yönden kuşatır. Buna göre ceberût, melekût ve mülk âlemini kuşatan geniş âlemdir. Ayrıca İbrâhîm Hakkı, en latif, en nurlu ve en yüce âlemin ceberût olduğunu, bunu ruhlar âleminin takip ettiğini söyler.

Bazı mutasavvıflar Allah'ın zâtına ceberût, ezeli sıfatlarına melekût, diğer bazıları zâta lâhût, sıfatlara ceberût adını verirler. Buna göre ceberût zâtla melekût arasında bulunur. Nitekim Ebû Tâlib el-Mekkî de ceberûtu sıfatlar ve isimler âlemi şeklinde anlamıştır. Vahdet ve hakikat-i Muhammediyye mertebesine de ceberût denilmiştir.

Ceberût âleminde tam bir cebir hali hüküm sürer. Burada Hak, halk için neyi irade ve takdir etmişse o olur. Bu âlemden insan iradesinden eser yoktur. Bütün eşyanın ceberût âlemindeki küllî sûretleri ve a'yân-ı sâbiteleri, daha aşağı âlemlerdeki cüzî sûretlerini varlık sahasına